
Nové nebezpečí po ukončení studené války - rozšiřování zbraní hromadného ničení

Po desetiletích trvání studené války probíhá přehodnocení a přepracování národních a blokových strategií pro udržení bezpečnosti, které odhalilo protikladnost situace: Za účelem zabezpečení strategické parity dřívější protivníci „ustoupili“ od procesu eskalace ZHN.

VYSTUPŇOVÁNÍ SNAHY VLASTNIT JADERNÉ ZBRANĚ

Podle různého hodnocení asi 20-30 států světa má potenciál pro vytvoření jaderné, chemické nebo biologické zbraně, i prostředky pro jejich výrobu. To však neznamená, že všechny tyto země vyvíjejí ten či onen druh zbraní hromadného ničení (ZHN). Oficiálně existuje pět jaderných velmocí, tzv. atomový (nebo také globální) klub. Daleko více zemí vlastní značné zásoby chemických zbraní. Řada zemí má zvládnutou technologii výroby biologické zbraně.

Pokud jde o problém samotného rozšiřování ZHN, zvláštní zájem je třeba zaměřit na tři skupiny zemí:

- ▲ země, které již vlastní ZHN, ale oficiálně tuto skutečnost nepřiznaly. Existence takových zemí společně s „globálním klubem“ má dnes podstatný vliv na proces šíření ZHN.
- ▲ rizikové země - tzn. ty, jejichž vlády přijaly určité politické závěry, a kde existuje technická a vědecká základna. Výzkum a aktivita v oblasti vytvoření ZHN umožňuje stát se v blízké budoucnosti vlastníky takové zbraně.
- ▲ tzv. potenciálně rizikové země - to jsou ty státy, které přijaly program vývoje zbraní hromadného ničení, přistoupily k jeho realizaci, ale dosud nemají adekvátní potenciál k jeho zvládnutí. Dnes ještě není možno tyto země přiřadit k „rizikovým“, protože jsou ještě hodně vzdáleny od ukončení příslušných programů, ale jejich cíle jsou dostatečně zřejmé, takže bez příslušných protiopatření světového společenství se zcela určitě stanou vlastníky ZHN. O tyto země je třeba mít zvláštní zájem - myšleno z pohledu systému kontroly procesu šíření ZHN ve světě - a podle mínění některých expertů je dokonce nutno považovat je za samostatnou kategorii.

Vezmeme-li na vědomí dynamiku těchto skupin a vlastní zájem zemí o utajení přítomnosti či vývoje ZHN, pak určení přesného seznamu každé skupiny je možné jen s velkými výhradami. Jestliže budeme pro další analýzu akceptovat kategorizaci dle výše charakterizovaných skupin, je dalším krokem nutno zjistit i relativní podmíněnost vztahu konkrétní země ke každé z těchto skupin. Vzájemný poměr těchto skupin vzhledem k jednotlivým druhům ZHN v celosvětovém měřítku ukazuje schéma 1.

PROCESY URYCHLENÍ

Abychom správně pochopili příčinu „očarování“ zbraněmi hromadného ničení, nesmíme podcenit jak objektivní faktory, tak i subjektivní motivy, stimulujiící snahu jednotlivých zemí vlastnit ZHN. Ve spojení s touto realitou vzniká řada otázek: Jaké to jsou tedy faktory? Jak objektivní je jejich charakter? Mohlo by světové společenství, uznávající ZHN za nebezpečí pro celou civilizaci, paralyzovat působení těchto faktorů, jestliže má jejich vliv pro Zemi osudový charakter?

① Nelze popírat, že existence ZHN je výsledkem objektivního procesu rozvoje vědy, vojensko-technického myšlení, vědy a techniky. Vytvoření ZHN je z tohoto pohledu tedy přirozenou etapou rozvoje vojenství. Společně s tím i sama vědecko-technická revoluce, hlavně ve vojenské oblasti, se posuzuje především jako potenciál pro vytvoření prostředků vojenského odstrašení, a nikoli jako prostředek docílení jednostranné převahy nad potenciálním nepřítelem.

Toto tvrzení je zcela nepřijatelné pro členy „globálního klubu“ - pěti „oficiálních“ jaderných mocností - poněvadž neexistuje žádná zaručená hranice mezi snahou vlastnit ZHN pro pouhé „odstrašení“ a jejich skutečným použitím. Ale při absolutním porovnání funkce odstrašení přece jen obsahuje podstatně méně rizika použití ZHN, a tuto skutečnost potvrdilo i období studené války. V případě lokálních konfliktů malé intenzity mezi možnými (nebo již skutečnými) „regionálními“ jadernými státy toto riziko podstatně vzrůstá.

Proto je možno vyvodit určité závěry: **v podmínkách, které nastaly po ukončení studené války v situaci, kdy vlastnictví ZHN není motivováno cíli globálního odstrašení, je ještě více nepřijatelný argument, podle kterého je myšlenka nerozšiřování ZHN označována za diskriminaci všech, kteří ZHN vlastní.**

Postupně se po druhé světové válce, během studené války, stalo pět států světa jadernými. K této skutečnosti je přivedla logika protiopatření a snaha ochránit sebe a celý svět před zničením. Je možno odsoudit, či neodsoudit „jaderné“ státy. Je možno souhlasit, nebo nesouhlasit s vyřčenou argumentací, se zdůvodněním jejich kroků, s jimi uskutečněnými rozhodnutími. Ale dříve platné stimuly pro vlastnictví jaderné zbraně a dalších druhů ZHN jsou dnes již těžko zdůvodnitelné.

Z tohoto pohledu zůstal „atomový klub“ dědictvím lidstva jako „břemeno minulosti“. Dnes se zdá, že už není zřejmých příčin pro jeho udržování. Je rovněž jasné, že jej není možné zlikvidovat okamžitě. Vede k tomu setrvačnost vlastních protiopatření, obava před útokem odněkud ze zálohy. Ve svém důsledku to může opět vést ke globální konfrontaci. V těchto podmínkách existují dva způsoby likvidace, vymezené státy „atomového klubu“. **První** - postupná redukce jaderné výzbroje, zákaz jednoho a podstatné omezení dalších druhů ZHN. **Druhý** - nezadržitelný růst počtu států-vlastníků jaderných a dalších prostředků hromadného ničení. První způsob, to je cesta lidstva od propasti, druhý - směr k propasti.

② To vše bezprostředně odráží reálnou skutečnost. Spolu s tím nelze samozřejmě ignorovat jak nepopularitu myšlenky monopolního vlastnictví jaderných zbraní úzkou skupinou států, tak i objektivní a subjektivní příčiny, které nabádají další země vlastnit jaderné a ostatní druhy ZHN.

Je třeba přiznat, že v historicky nové době nadále existují snahy (a dokonce se ještě zvýrazňují) celé řady zemí získat „superzbraň“. Tyto snahy jsou podmíněny stále se zosřu-

jícími regionálními konflikty. Ve „vnitrostátní“ propagandě zemí, které zaměřily kurz na snahu získat ZHN, přitom dominují následující motivy:

- *motiv strachu* - vyplývající z tvrzení, že stát (státy) je potenciálním nepřítelem hodnocen podle takových či onakých kritérií, vlastní-li ZHN nebo může-li se stát jejich vlastníky,
- *motiv odstrašení* - spojený s vytvořením přesvědčení u potenciálního nepřítele o provedení odvetného úderu,
- *motiv vítězství* - spojený se snahou dosáhnout suverénní a rychlé převahy v možném ozbrojeném konfliktu právě pomocí ZHN,
- *motiv krajního opatření* - spojený s možností použít ZHN, jestliže během ozbrojeného konfliktu vznikne přímá hrozba úplné vojenské porážky.

Ve skutečnosti však vlastnictví ZHN automaticky nevede ani k odvrácení regionálních konfliktů, ani k jejich likvidaci a nezabraňuje nebezpečnému vtažení do těchto konfliktů právě těch zemí, které již neoficiálně vlastní ZHN.

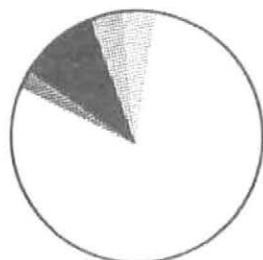
Typickým příkladem, potvrzujícím tyto závěry, je Izrael. Je známo, že válku v roce 1973 začaly arabské země, přestože Izrael již vlastnil jadernou zbraň. Je také známo, že za 18 let během války v oblasti Perského zálivu, Tel Aviv, vlastník jaderné zbraně, se stal terčem iráckých raket. Skutečnost, že Izrael vlastní ZHN, nevedla k posílení procesu stabilizace v tomto regionu. Naopak, tento fakt stimuloval u některých arabských zemí zintenzivnění prací při výrobě ZHN.

● Důležitou příčinou šíření ZHN je subjektivní činnost politických vůdců a zájmových uskupení některých států, které vidí ve vlastnictví „superzbraně“ oporu své vlády v zemi i v zemích svého regionálního vlivu. Společně s tím se využívá motivu „nacionální jednoty“. Potvrzuje se, že naopak ne vlastnictví, ale již pouhá demonstrace možnosti vlastnit ZHN způsobuje sjednocování národů, uvolnění mezinárodního napětí, obranu územní jednoty států. V mnoha případech v procesu urychlení šíření ZHN figurují rysy prestižních ambicí.

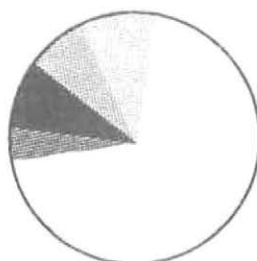
Podle mínění mnoha expertů se těmito rysy určitou dobu řídila Indie, která připravovala i uskutečnila zkušební výbuch jaderné nálože. To definitivně potvrdilo signály o tom, že Indie má vědecké a vojensko-technické předpoklady pro vytvoření jaderné zbraně. Právě tato skutečnost nejenže neodradila Pákistán od vývoje jaderné zbraně, ale možná tomu ještě přidala další podnět. Není třeba komentovat, že pouze „atomová demonstrace“ sama od sebe nevyřešila ani indicko-pákistánské, ani indicko-čínské vztahy, ale ani nezmiřila tento rozpor - o tom nás přesvědčila retrospektivní analýza.

Co se týče soudobých „prestižních momentů“, zkušenost Japonska a Německa ukazuje, že vědecko-technické a ekonomické možnosti státu se dají naprosto přesvědčivě zjišťovat jinou cestou.

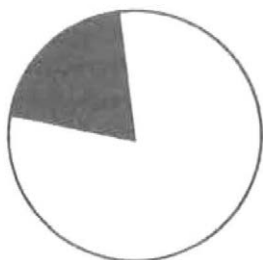
Proto v podmínkách nebezpečí rozšiřování ZHN vystupuje ještě jasněji nevyhnutelnost mobilizace všech možností světového společenství na likvidaci regionálních konfliktů. Jedním z hlavních úkolů světového demokratického společenství je, aby našlo způsoby regulace stávajících a odvrácení možností vzniku nových konfliktů.

Jaderné zbraně

Chemické otravné látky

Bojové biologické prostředky

Schéma 1: Poměry jednotlivých kategorií zemí ve světovém společenství podle stupně vlastnictví ZHN

PŘÍZNAKY VÝVOJE NEBO VLASTNICTVÍ ZHN

Není nutno podrobně rozvádět, jak je důležitá analýza systému kritérií pro určení tří skupin zemí - vlastníci ZHN, ale oficiálně nepřiznávající tuto skutečnost; rizikové země; potenciálně rizikové.

Při určování těchto kritérií je možné vycházet z následujících skutečností:

- ◆ objektem analýzy jsou jak státy neoficiálně vlastníci či potenciálně schopné vlastnit ZHN, tak i procesy mezinárodní součinnosti mající vztah ke skutečnosti vývoje nebo vlastnění ZHN.
- ◆ metodika určení stupně zapojení dané země do procesu vytvoření ZHN je založena na komplexním systému hodnocení příznaků, které mají politický, ekonomický, vědeckotechnický a vojensko-technický charakter. Pouze analýza všech čtyř skupin příznaků určuje hodnověrnost příslušného stupně zapojení.

Nyní budou uvedena obecná kritéria, která pak budou konkretizována na jednotlivé druhy ZHN.

* Obecné příznaky politického charakteru

Prvním a základním předpokladem vytyčení úkolu pro získání ZHN v zemi je přijetí odpovídajícího politického rozhodnutí vládou země, bez existence kterého není realizace

programu vytvoření ZHN v konkrétní zemi možná. Pro zorganizování výroby jakéhokoli druhu „superzbraně“ se vyžaduje zapojení širokého spektra rozmanitých oblastí průmyslových a vědeckých komplexů, což z vnějšího pohledu (bez ohledu na státní financování a řízení) lze předvídat pouze hypoteticky.

Kromě toho, politické rozhodnutí o vytvoření ZHN se zpravidla uchovává v tajnosti a existenci jeho použití je možno zaregistrovat buď přímo - zpravodajskými prostředky, nebo pomocí nepřímých signálů. O přijetí tohoto rozhodnutí může signalizovat:

- Nepřistoupení ke smlouvám týkajícím se omezení nebo zákazu výroby a vlastnění ZHN, ale také v daleko širším měřítku neúčast na mezinárodních rozhovorech a fórech, na kterých se řeší daná problematika;
- zamítnutí zpřístupnit své objekty mezinárodní kontrole, snahy o narušování činnosti příslušné inspekce mezinárodních organizací nebo omezení působnosti těchto komisí;
- vytvoření řídicího orgánu přímo podřízenému nejvyššímu politickému vedení nebo armádnímu velení a jeho vybavení zvláštními pravomocemi a funkcemi, které očividně neodpovídají funkcím adekvátních orgánů;
- vytvoření speciálních jednotek a oddělení pro hospodářskou špionáž v sekcích zpravodajské služby, vybavených zvláštními právy a charakteristické velkými finančními možnostmi pro nákup zahraniční suroviny, vybavení, technických vzorků a rovněž zakládání „speciálních“ firem pro tyto účely;
- aktivní lobbystická činnost s cílem vytvoření (pro ZHN) vlivných politických sil, stran nebo uskupení, blízkých nejvyšším kruhům (vládě);
- psychologická příprava společnosti k přijetí vojenské doktríny ospravedlňující vlastnictví ZHN (tj. motivy strachu, odstrašení, vítězství, krajního opatření aj.);
- neexistence oficiální reakce na obvinění dané země ze snah vyvinout ZHN nebo hromadění problémů ve vládních anebo blízkých vládě masově sdělovacích prostředcích, okolo problému vlastnictví ZHN těmi zeměmi, které jsou zavedeny do konfliktní situace s daným státem;
- otevřená nebo skrytá podpora zemí, které fakticky vkročily na cestu vytvoření ZHN.

** Obecné příznaky ekonomického charakteru*

Obecným příznakem takového typu jsou měřítka vojenského rozpočtu, přesněji podíl vojenských výdajů ve státním rozpočtu. Hypertrofní vojenské výdaje přitahují pozornost zvláště v těch případech, kdy země má omezené finanční možnosti a slabě rozvinutou ekonomiku.

Také údaje o absolutní hodnotě vojenských výdajů ve všech třech skupinách posuzovaných zemí - neoficiálně vlastních ZHN, rizikových a potenciálně rizikových - se zpravidla buď nepublikují, nebo se zastírají cestou zahrnutí do ostatních položek rozpočtu. Ještě těžší je určit strukturu vojenských výdajů. Informace o tom může být získána především cestou důsledné analytické práce s využitím údajů zpravodajské služby. Při tom přirozeně nabývají zvláštního významu údaje o jaderných, chemických a biologických programech. V oficiálních zprávách tyto údaje zpravidla buď chybí, nebo mají útržkovitý a občas protikladný charakter.

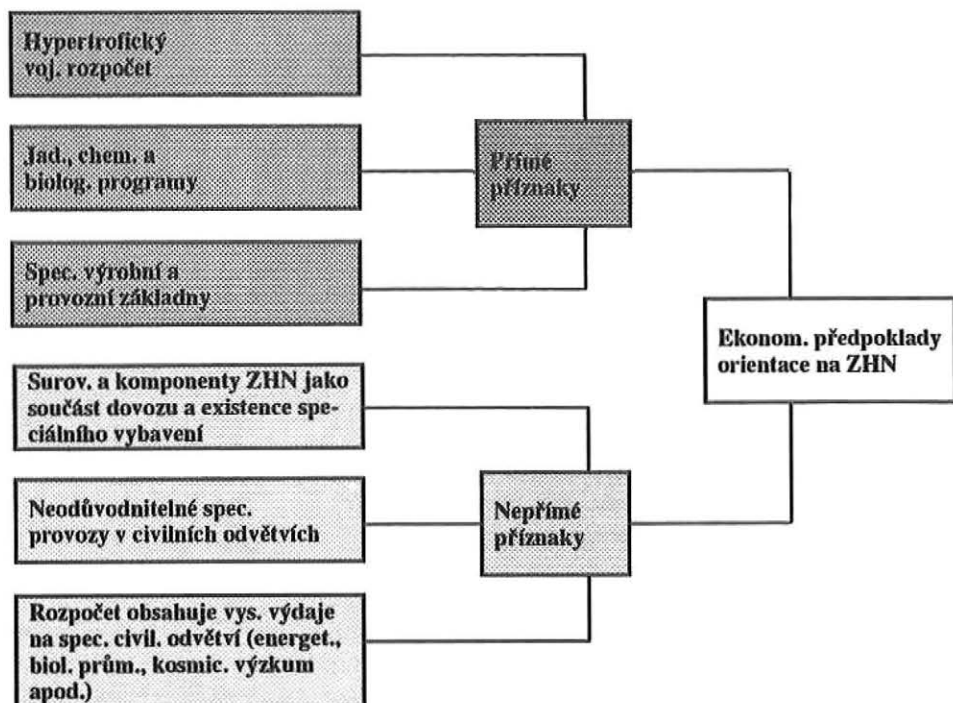

Schéma 2: Ukazatele ekonomických předpokladů orientace na ZHN

V těchto podmínkách mají důležitý význam zprávy o rozvoji vojenských odvětví a o struktuře dovozu. Proto např. analýza rozvoje leteckého průmyslu umožňuje lépe ohodnotit možnosti vývoje prostředků dopravy na cíl.

Ukazatelem je i struktura civilních průmyslových odvětví. Dodatečný zájem, zvláště při přítomnosti dalších podezřelých příznaků, lze spatřit např. ve vytvoření klíčových článků jaderného palivového cyklu v zemi, zvláště když to není vyvoláno nutností existence a rozvoje mírové jaderné energetiky.

Systém základních ekonomických ukazatelů je zobrazen ve schématu 2.

** Obecné příznaky vědecko-technického charakteru*

Můžeme je rozdělit do tří skupin:

První skupinu tvoří technické faktory, spojené především s možností získání surovin, komponent a prefabrikátů, nutně potřebných pro výrobu ZHN.

Dříve se předpokládalo, že např. pro vytvoření jaderné nálože je nevyhnutelná existence vlastní výroby jaderného uranu a plutonia, protože možnost jejich dovozu ve značném množství se nejevila pravděpodobnou. Proto kontrola *MAGATE* zkoumala vliv „nepřekonatelné překážky“ na cestě vytvoření jaderné zbraně. Ale život vnáší změny do takových představ. Podle určitého hodnocení existuje možnost utajení přibližně jednoho procenta

jaderných komponent, na které se vztahuje kontrola *MAGATE*. To je způsobeno nemožností zabezpečit celkovou kontrolu stávajícími technickými prostředky.

Dalším fenoménem poslední doby je eskalace tzv. černého trhu. Jeho hlavní zvláštností je to, že montážní celky, celé mechanismy, jednotlivé části zařízení i technologických procesů patří k „citlivým“ technologiím, podléhají obchodu se všemi jeho pravidly a zákonitostmi. Pomocí nastrčených firem se zpravodajským službám některých rozvojových zemí (Pákistán, Irák) včetně Izraele podařilo zabezpečit dovoz potřebné technologie, což vytvořilo materiální zdroje pro výrobu jaderných zařízení vojenského charakteru.

Na černém trhu mají hlavní roli dodavatelé. Například nedávno přijala německá vláda opatření, která podstatně omezila únik surovin a technologií ze SRN do třetích zemí. Ale nyní se zvětšilo nebezpečí tranzitu takových surovin a technologií, jež pocházejí ze zemí střední a východní Evropy a ze SNS.

Druhou skupinu ukazatelů tvoří zabezpečení národních vědecko-technických programů odborníky a existence v zemi systému přípravy kvalifikovaných specialistů pro odpovídající odvětví vědy a techniky. Např. pro vývoj jaderné zbraně jsou rozhodující specialisté z oblasti obohacování uranu a regenerace plutonia. Při používání reaktorů na těžkou vodu pro získání plutonia prudce roste úloha specialistů na výrobu těžké vody, jelikož její dovoz je silně omezený.

Faktor kvality kádrů je určující tehdy, jestliže se při vývoji zbraně spoléhá pouze na vlastní síly. Podle japonského hodnocení je nutno pro vytvoření jaderné zbraně mít nejméně 1300 inženýrů a 500 vědců a podíl „jaderných“ specialistů musí tvořit minimálně 6,5 % (jak tomu bylo svého času v USA). Jinými slovy - pro řešení úkolu je nutno, aby země měla k dispozici přibližně 120 vysoce kvalifikovaných atomových odborníků s různou specializací.

Mnoho rozvojových zemí částečně uspokojuje své potřeby těmito specialisty na účet vyškolení vlastních odborníků v zahraničí. Pomoc při přípravě odborníků pro jadernou energetiku rozvojových zemí sehrává i ústav *MAGATE*.

Je skutečností, že vedoucí role zde připadá USA: Taktéž není bez zajímavosti, že odborníci z tzv. rizikových zemí tvoří nepoměrně vysoké procento z celkového počtu zahraničních jaderných odborníků, školených ve Spojených státech. Zpravidla však tyto odborníci následně zaujmají řídicí posty v jaderné správě a v projektech „rizikových“ zemí. Odborníci z těchto zemí se během svého školení v USA seznámili s výzkumem týkajícím se obohacování uranu, regenerace plutonia, výroby těžké vody a dalších výzkumů, které poskytují nezbytné znalosti a zkušenosti pro vytvoření jaderných náplní. Od počátku 80. let se stále větší počet odborníků rozvojových zemí školí ve SRN, Francii, Velké Británii, Itálii a Rusku.

Avšak většině potenciálních vlastníků ZHN v etapě přechodu do skupiny „rizikových“ zemí zpravidla nestačí vlastní kvalifikovaní odborníci. Začínají vyhledávat vědce a inženýry v cizině. Takto to praktikuje KLR, Írán a řada dalších zemí.

Třetí skupina ukazatelů - to je existence moderních vědeckých středisek, ve kterých se uskutečňuje vypracování vlastní technologie a vývoj jak jaderných náloží, tak chemické či biologické zbraně.

Informace o jsoucích nebo v zemi se tvořících jaderných, chemických a biologických firmách, které zabezpečují výrobu, o počtu zainteresovaných vědecko-technických odborní-

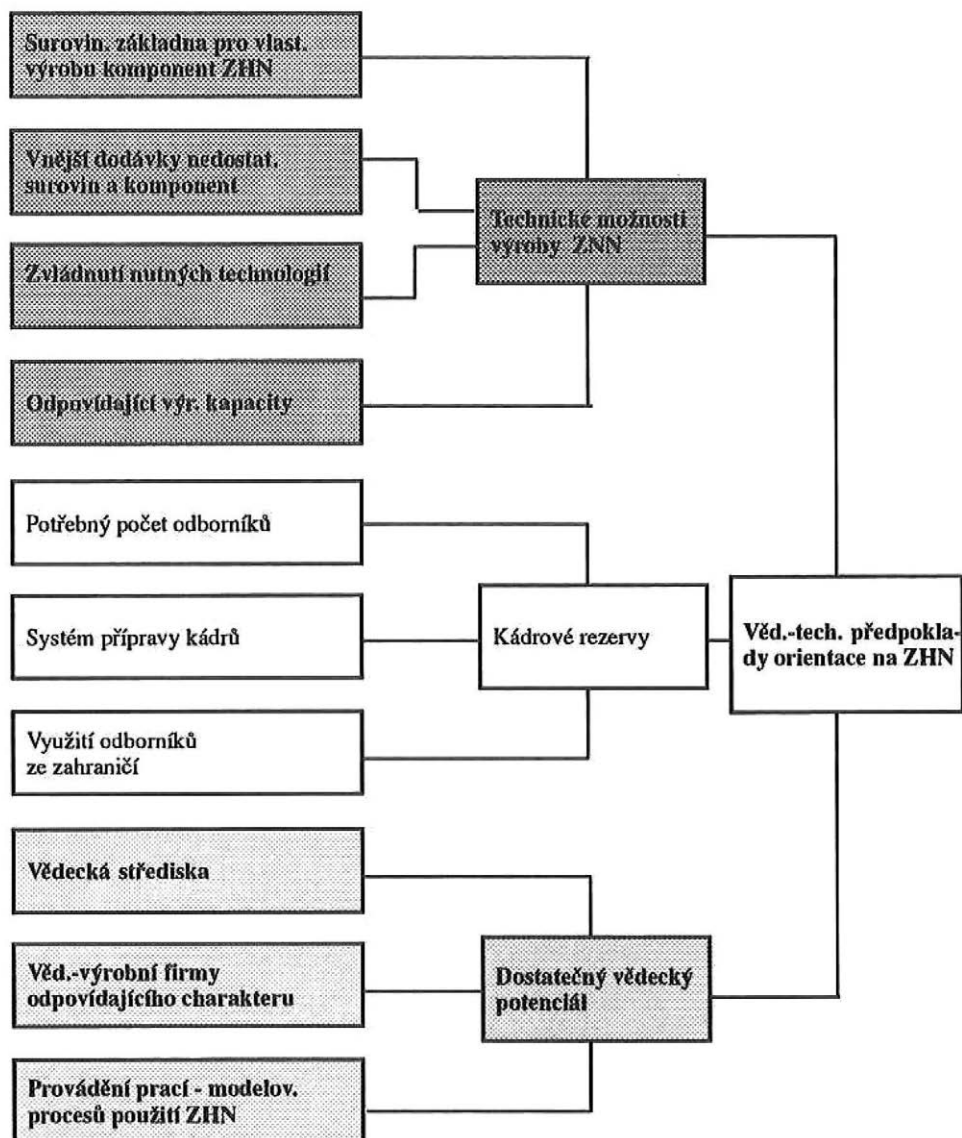

Schéma 3: Ukazatele vědecko-technického potenciálu pro výrobu ZHN

ků, o jejich vzdělání a specializaci, o provázanosti výroby, finančních položkách - umožňují vdedukovat možnosti té či oné země odstartovat vlastní výrobu ZHN, která se může stát základem pro jejich průmyslovou výrobu.

Poměrně nedávno se ještě předpokládalo, že určujícím ukazatelem země ohledně dosaženého stupně vývoje ZHN, zvláště jaderných zbraní, je jejich zkouška. I dnes důležitější problém - spolehlivost ZHN - se obvykle posuzuje provedením zkoušky. Jedině

v podmínkách, kdy je toto znemožněno vážnými politickými a ekonomickými následky a uskutečnění zkoušky ZHN je silně ztíženo, tak se používá alternativy - počítačového modelování odpovídajících procesů a jejich jednotlivých etap. Proto důležité místo mezi nepřímými příznaky existence programu ve vytvoření ZHN má snaha o zakoupení „superpočítače“ rozvojovou zemí nebo snaha získat dostatečně výkonnou počítačovou síť. Analogicky - informace z této oblasti a její správná interpretace analytiky má velký význam.

Příklad struktury ukazatelů vědecko-technického potenciálu země, uvažovaných při analýze možnosti výroby konkrétního druhu ZHN, je zobrazen na schématu 3.

** Základní příznaky vojensko-technického charakteru*

Obecným a základním příznakem tohoto typu je usilovná orientace armády na použití ZHN. Tehdy se v armádě zřizují odpovídající jednotky, jednotky technického zabezpečení a polygony, zřizují se laboratoře s vyšším stupněm utajení, provádějí se potřebné výzkumy a cvičení vojsk. Technické objekty armády a orgány státního řízení, u kterých se předpokládá během otevřeného konfliktu odvetný úder za použití ZHN, se odpovídajícím způsobem z odolňují a ochraňují. Příslušníci armády prodělávají speciální přípravu provádění vojenských operací v podmínkách použití jednotlivých druhů ZHN. Pro tyto druhy ZHN, respektive pro jejich bojovou náplň či nálož, se budují speciální kryty.

Tyto ukazatele řadíme mezi tzv. **přímé**. Dále však existují i **nepřímé** ukazatele. Mezi ně patří:

- zintenzivnění špiónážní činnosti za účelem studia konkrétních cílů na území potenciálního protivníka, včetně jejich geografických, geofyzikálních, ekonomických, klimatických a demografických aspektů;
- výroba (získání) soudobých prostředků dopravy na cíl, zvláště v podmínkách aktivní činnosti po vytvoření klíčových článků jaderného palivového cyklu;
- uskutečňování intenzivního programu civilní obrany a odpovídajících lékařských výzkumů.

Příklad struktury ukazatelů existujících vojensko-technických předpokladů orientace země na použití konkrétního druhu ZHN je zobrazen na schématu 4.

UKAZATELE VÝVOJE JEDNOTLIVÝCH DRUHŮ ZHN

** Příznaky vývoje jaderné zbraně*

Celkové příznaky, dovolující s určitou jistotou odhalit snahy o vytvoření všech druhů ZHN, mohou být konkretizovány pouze na jaderné zbraně (dále jen JZ). S tímto cílem se sleduje v daných zemích existence:

- odpovídajících oddělení v ozbrojených silách, plány bojové přípravy vojsk k vedení bojové činnosti za použití JZ, prostředků ochrany, vybavení a přístrojů pro indikaci radioaktivního záření;
- utajených programů jaderných výzkumů, popřípadě stadií výroby, příprava odpovídajících vědeckých kádrů, uzavření vojenských kontraktů s vedlejšími jadernými odvětvími, existence vědecko-výzkumných a zkušebně-vývojových prací;

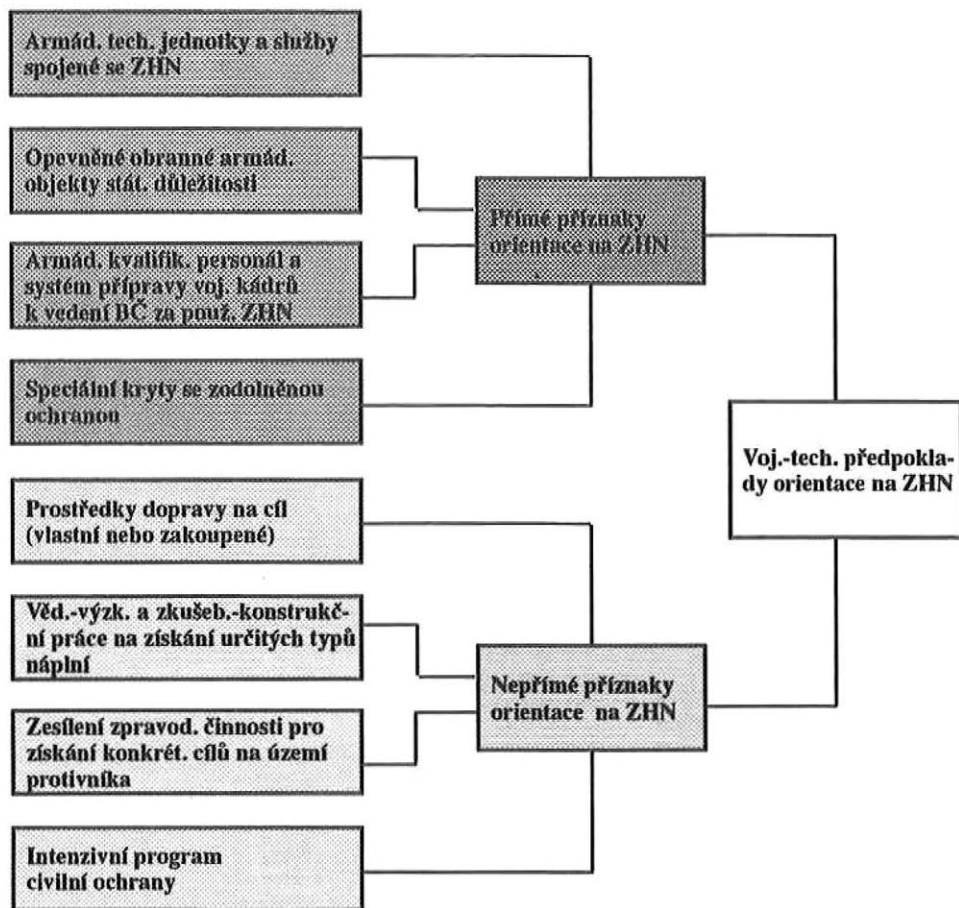

Schéma 4: Ukazatele vojensko-technických předpokladů pro výrobu ZHN

- vlastních přírodních zásob a podniků pro zpracování výchozí suroviny, nevyhnutelných pro výrobu JZ a štěpných materiálů;
- dovozu produktů obsahujících uran nebo plutonium, které umožňují získat surovinu pro jadernou výrobu;
- výrobních kapacit na obohacený uran a regeneraci plutonia, které mohou být využity jako komponenty jaderných náloží nebo technologie této výroby a existence jednotlivých komponent zařízení a aparatury pro varovný a kontrolní systém;
- kvalifikovaného vojenského a civilního personálu, specializovaného na práci s nebezpečnými radioaktivními látkami;
- možnosti provedení zkoušek jaderných náloží nebo prací pro simulaci výbuchů a získání počítačů s odpovídající kapacitou pro tyto cíle.

* *Příznaky vývoje chemických otravných látek*

K základním ukazatelům, které umožňují s určitou jistotou odhalit možnost zahájení výroby, vytvoření zásob a bojového použití chemických otravných látek (dále jen CHOL), můžeme počítat existenci:

- zásob OL, odpovídajících prostředků dopravy na cíl, vojenské chemické služby a chemických jednotek v ozbrojených silách, plánů bojové přípravy k vedení činnosti za použití CHOL, prostředků ochrany, vybavení a přístrojů pro indikaci a identifikaci OL i pro jejich intoxikaci a zničení;
- systému vojenských chemických výzkumů a technologií, vědeckých kádrů (které se zabývají výzkumy v oblasti syntézy vysoce toxických fyziologicky aktivních látek, toxikologie,) existenci vojenských kontraktů s vedlejšími odvětvími a oblastmi důležitými při vývoji CHOL, a rovněž existenci vědecko-výzkumných a zkušebně-vývojových prací v oblasti CHOL;
- dovozu chemických sloučenin, umožňujících syntetizovat prekurzory nebo přímo OL a vysoce toxické sloučeniny; (pozn.: za prekurzory zde považujeme nejedovaté látky, tzv. AB systémy, které se na bojišti mění v jedovaté);
- výrobních kapacit zaměřených na produkci chemikálií, které se mohou využít jako polotovary otravných látek nebo chemických technologií, shodných s technologiemi získání OL, až na konstrukční odlišnosti ve vybavení a aparatuře, a dále existenci varovných a kontrolních systémů;
- utajených nebo tajných výrobních cechů s podnikovou účastí, které se specializují na civilní chemickou výrobu;
- kvalifikovaného vojenského a civilního personálu, znalého práce s toxickými a vysoce nebezpečnými sloučeninami;
- systému utajených krytů pro skladování CHOL a speciálních prostředků jejich převozu.

* *Příznaky vývoje bojových biologických prostředků*

Odhalit vývoj, výrobu, skladování a možnost použití bojových biologických prostředků (dále jen BBP) je ve své podstatě možné na základě následujících základních specifických příznaků:

- existence programů bojové přípravy vojsk, speciálních jednotek nebo průzkumných diverzních skupin k činnostem za použití biologické zbraně;
- existence nebo cílevědomé vyhledávání vysoce kvalifikovaných odborníků v imunologii, biochemii, bioinženýrství a ve vedlejších oblastech, kteří mají zkušenost s výrobou (s technologiemi) biologické zbraně a prostředků ochrany;
- vybudování laboratoří se zvýšeným stupněm nebezpečí (podle mezinárodní klasifikace P-3 (BL-3), P-4 (BL-4));
- vypracování tajných výzkumných programů a vybudování přísně tajných speciálních a vojenských objektů biolékařského charakteru;
- výroba vakcín ve velkém měřítku (proti zvláště nebezpečným infekcím) a existence jejich zásob, převyšujících reálné potřeby mírové doby;

- vytvoření výrobní základny, především bioreaktorů a fermentorů s objemem nad 50 l nebo celkovým objemem nad 200 l;
- eskalace zvlášť nebezpečných infekčních onemocnění, netypických pro dané regiony;
- zakoupení výchozích biologických látek a vybavení pro výrobu BBP i prostředků jejich dopravy na cíl;
- činnost spojená s mikroorganismy a toxiny, nezdůvodnitelná civilní potřebou, a také s původci zvlášť nebezpečných infekcí, neendemických pro dané teritorium;
- existence biotechnologického zařízení a provádění výzkumu za účelem získání průběhu různých nemocí lidí, zvířat nebo rostlin, a též složitých prostředí pro jejich kultivaci;
- existence speciálního vybavení pro mikrozapouzdření živých mikroorganismů;
- existence zařízení pro zkoumání chování biologických aerosolů v okolím prostředí.

DYNAMIKA PROTIPATŘENÍ

Neuškodí to všechno vědecko-technickému pokroku celé řady zemí? Protože tato otázka nemá zdaleka jen rétorický charakter, zaslouží pozornost myšlenka vytvoření **mezinárodního orgánu**, do kterého by patřily jak státy s vyspělým vědecko-technickým potenciálem, tak země zainteresované ohledně získání přístupu ke kosmickému výzkumu a vytvoření státní základny pro tyto výzkumy. Umožnilo by to modernizovat mezinárodní systém nešifření ZHN takovým způsobem, že by se vyvrátilo nebo podstatně zeslabilo podezření o tom, že tento systém cílevědomě upevňuje monopol na využití výsledků vědecko-technického pokroku v zájmu úzké skupiny zemí.

Zároveň by následovalo vypracování seznamu norem a pravidel chování účastníků založeného mezinárodního orgánu.

Efektivním praktickým prostředkem, který by působil proti rozšiřování ZHN, by se mohlo stát založení a využití **globálního systému včasného varování**, opírající se o kritéria založená na vědeckých základech. Tento systém je předurčen pro zhotovení **objektivního hodnocení stupně existující hrozby eskalace ZHN a prostředků jejich dopravy na cíl - podle příslušných zemí. Globální systém hodnocení** by mohl značně posílit a zlevnit takové mnohemilardiardové projekty, jakým je „globální systém ochrany před balistickými raketami“.

Některé státy již vytvořily svá vlastní střediska takového typu. V jejich činnosti hrají důležitou roli zpravodajské služby, které se nyní přeorientovávají v nejvyšší možné míře na řešení složitých úkolů znemožnění šíření ZHN.

Vytvoření politických, mezinárodněprávních, ekonomických, organizačně-technických opatření schopných garantovat podmínky nešifření ZHN se dostává do popředí jako skupina nejdůležitějších úkolů pro celé světové společenství po ukončení studené války.

(JAL)